

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nde Prof.Dr. Orhan Ulutin Tarafından Verilen Unutulmayacak Bir Konferans: "Ord.Prof.Dr. Erich Frank'ın (1884-1957) Dünya Tıbbındaki Yeri ve Türk Tıbbına Katkıları"

AN UNFORGETTABLE CONFERENCE GIVEN BY PROF. DR. ORHAN ULUTIN IN ISTANBUL UNIVERSITY, FACULTY OF MEDICINE: THE PLACE OF ORD. PROF. DR. ERICH FRANK (1884-1957) IN THE WORLD MEDICINE AND HIS CONTRIBUTIONS TO TURKISH MEDICINE

Dr. Arın NAMAL^a

^aDeontoloji ve Tıp Tarihi AD, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, İSTANBUL

Özet

7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nde, Ord. Prof. Dr. Erich Frank'ı anma amacıyla bir konferans verildi. Konferansın konuşmacısı, Prof. Frank'ın asistanı olarak çalışmış değerli bilimadamı Prof. Dr. Orhan Ulutin'di. Konferansa, Prof. Frank'ın hayatta olan asistanları da katıldılar ve o dönem ile ilgili anılarından söz ettiler. Nazi Almanyasından ayrılmak zorunda kalarak 1934 yılında Türkiye'ye gelen Prof. Frank, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine yaklaşık 24 yıl hizmet etti. 1957 yılında görevi başında öldü, mezarı İstanbul'dadır. Bu yazıda, Prof. Ulutin'in konferansının yanısıra Prof. Frank ve Prof. Ulutin'in kısa biyografilerine de yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Prof. Dr. Erich Frank, Prof. Dr. Orhan Ulutin

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2006, 14:120-124

Abstract

A Conference was held on April 7th 2006 to commemorate Ord. Prof. Dr. Erich Frank at the Istanbul University Istanbul Medical Faculty. The Speaker of the Conference was a valuable Turkish scientist Prof. Dr. Orhan Ulutin who worked as an assistant to Prof. Frank. Other surviving assistants of Prof. Frank also participated in the conference and spoke out about their memories of this period. Prof. Frank being obligated to quit Nazi Germany came to Turkey in 1934 and rendered service for almost 24 years at the Faculty of Medicine of the University of Istanbul. In 1957 he died while he was on duty he is buried in Istanbul. This write-up covers along with the conference of Prof. Ulutin short biographies of Prof. Frank and Prof. Ulutin.

Key Words: Prof. Dr. Erich Frank, Prof. Dr. Orhan Ulutin

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nde 7 Nisan 2006 tarihinde Dahili Tıp Bilimleri Bölümü (Başkan Prof. Dr. Murat Dal), İç Hastalıkları Anabilim Dalı (Prof. Dr. Murat Dilmener) ve Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı (Prof. Dr. Öztan Öncel) başkanlıkları ev sahipliğinde, Prof. Dr. Orhan Ulutin (Bkz. Ek 2) tarafından "Ord. Prof. Dr. Erich Frank'ın Dünya Tıbbındaki Yeri ve Türk Tıbbına Katkıları" başlıklı konferansın verildiği bir toplantı gerçekleştirildi.

Geliş Tarihi/Received: 09.05.2006 **Kabul Tarihi/Accepted:** 13.06.2006

Yazışma Adresi/Correspondence: Dr. Arın NAMAL
İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi AD, İSTANBUL
arinnamal2002@yahoo.com

Copyright © 2006 by Türkiye Klinikleri

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi tarihinde "Frank Hoca" adıyla unutulmaz bir yere sahip Frank'ın (Bkz. Ek 1) asistanı olarak görev yapmış, daha sonra bilim yolunu hızlı adımlarla tırmanmış ve ülkemizin seçkin bilimadamları arasında ayrıcalıklı bir yer edinmiş Ulutin konferansında, Frank'ın Türkiye'ye gelmeden önce Almanya'daki bilimsel etkinlikleri ile Türkiye'de bilime hizmetlerini arşivine ait zengin bir görsel materyal eşliğinde tanıttı. Konferans, Frank'ın asistanı ve çalışma arkadaşı olmuş, bugün 93 yaşında olan Prof. Dr. Ferhan Berker ile yine Frank Hoca'nın asistanlarından, Kardiyoloji Bilim Dalı'nın çok değerli emekli hocası Prof. Dr. Remzi Özcan ile Göğüs Hastalıkları Bilim Dalı'nın unutulmayacak isimlerinden Prof. Dr. Kuddusi Gazioğlu'nun dönemi yansıtan ilginç ve çok renkli katkıları ile çok sürükleyici bir nitelik kazandı. Frank Hoca'nın asistanlarından rahmetli Prof. Dr. Suat Efe'nin eşi Dr. Füzuran Efe, Dr. Masume Çöl ve

7 Nisan 2006 (İstanbul Tıp Fakültesi)-Prof.Dr. Orhan Ulutin'in verdiği konferansın izleyicileri.

adlarını toplantı telaşı içerisinde not edemediğimiz değerli hekimler dönemin tanığı kimliğiyle toplantıya ayrıca değer kattılar. Böylelikle toplantı, Prof. Frank'ın asistanlarının buluşması niteliği de kazanarak duyu yüklü ve son derece anlamlı sahneler yaşanmasına neden oldu.

İstanbul Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mustafa Keçer ve İç Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Murat Dilmener yaptıkları açılış konuşmalarında 1933 Üniversite Reformu ile tıp fakültemizde yaşanan atılımda Prof. Frank'ın özel yerini, hizmetlerinin önemini vurguladılar. Prof. Dr. Öztan Öncel ise, açılış konuşmasında bu toplantının amacını ve gelecekte Anabilim Dalı olarak benzer toplantıları organize etmek ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etti:

“Bugün, erdemli tutumu ve üstün nitelikleri ile dünya ve ülkemiz tıp tarihi içerisinde özel bir yer edinmeyi hak etmiş olan Ord. Prof. Dr. Erich Frank'ı, ülkemizin ve üniversitemizin çok değerli bir bilimadamından, Sayın Prof. Dr. Orhan Ulutin'den dinleme ayrıcalığını yaşayacağız. Anabilim Dalımız, kliniklerimizde, araştırma laboratuvarlarımızda hasta insana yararlı olmak için adeta alnteri dökecek uğraş veren değerli bilimadamlarımızla, zaman zaman tarihin tıpla ilgili değerli sayfalarını paylaşmayı ödev bilmektedir. TIP TARİHİ KONFERANSLARI başlıklı etkinliklerimiz, bu amaçla sürecektir. Ord. Prof. Dr. Erich Frank'ın üniversitemize ve ülkemize malolmasını sağlayan

Büyük Atatürk'ün gerçekleştirdiği 1933 Üniversite Reformu için de çok kısa olarak şunları söylemek isterim: Bu reform, hem ülkemiz, hem de Fakültemiz açısından çok önemli bir olaydır. Ülkenin çağdaşlaşması için birbirini izleyen atılımlar zinciri çerçevesinde planlanan bu reform kararları ile Almanya, Avusturya ve diğer Avrupa ülkelerinden göç etmek zorunda kalan 48 kadar profesör üniversitemizde görev almış, Avrupa savaşa sürüklenir, ardından savaş ile alt-üst olurken, üniversitemiz uluslar arası şöhret niteliğindeki bu bilimadamlarının içtenlikle ortaya koydukları yararlı olma çabaları, bilimadamlarımızın atılım idealine kenetlenmeleri ile gerçek bir atılım yaşamış, dünyanın dikkatini çeken bir bilim merkezi olma düzeyine erişmiştir. Anabilim Dalımız, Atatürk Devrimlerinin çok önemli bir parçası olan 1933 Üniversite Reformu konusuna ülkemizde özellikle sahip çıkan, bu dönemin araştırılmasına, araştırma sonuçlarının bilim çevreleri ve toplumla paylaşılmasına büyük değer veren bir geleneğe sahiptir. Anabilim Dalımızda arkadaşımız Doç. Dr. Arın Namal da bu konudaki değerli çalışmalarına devam etmektedir.”

Konferansın Prof. Dr. Gencay Gürsoy (İstanbul Tabip Odası Başkanı), Prof. Dr. Zafer Arı (İstanbul Tıp Fakültesi Dekan Yard.), Prof. Dr. Kerim Güler (İstanbul Tıp Fak.), Prof. Dr. Ertuğrul Göksoy (Cerrahpaşa Tıp Fak.), Prof. Dr. Orhan Aral (İstanbul Tıp Fak.), Prof. Dr. Ahmet Gül (İstanbul Tıp Fak.), Prof. Dr. Veli

Prof.Dr. Öztan Öncel, Prof.Dr. Orhan Ulutin'e teşekkür ediyor.

Uysal (İstanbul Tıp Fak.), Prof. Dr. Nesimi Büyükbabani (İstanbul Tıp Fak.), Prof. Dr. Faik Tanman (İstanbul Üniv. Em. Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Bahriye Tanman (İstanbul Üniv. Em. Öğretim Üyesi) gibi, adlarını yer darlığı nedeniyle anamadığımız değerli konuklara sahip oluşu, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK) Başkan Vekili Prof. Dr. Nüket Yetiş'in, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Başkanı Prof. Dr. Engin Bermek'in, Prof. Dr. Sevim Büyükdevrim'in (İstanbul Üniv. Em. Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Nuran Gökhan'ın (İstanbul Üniv. Em. Öğretim Üyesi) toplantının düzenlenmesinden duydukları memnuniyeti mesajlarıyla iletmeleri, düzenlenen toplantının amacına ulaşmasının kanıtlarındandı.

Prof. Dr. Orhan Ulutin, Anabilim Dalımızın kendisine götürdüğü öneriyi kabul ederek, Ord. Prof.Dr. Erich Frank'ın bilim dünyasına hizmetlerini konu alan bir kitap yazmaktadır. Prof. Ulutin tarafından, dönem tanıklarının ve dönem araştırmacılarının katkılarına açık tutulan eserin, 2006 sonbaharında okura ulaşması planlanmıştır.

Ek 1: Ord. Prof. Dr. Erich Frank (1884-1957)

Berlin'de doğan, Breslau Tıp Fakültesi'ni bitiren, Strassburg Tıp Fakültesi'nde doktora yapan Frank, Breslau Tıp Fakültesi'nde 1919 yılında profesör, 1925 yılında

ordinaryüs profesör ünvanı aldı. Kariyerinin başlarında olduğu yıllarda birçok hipertansiyon olgusunun hiçbir organik nedene bağlı olmadığını göstererek, bugün de geçerliliğini koruyan "esansiyel hipertoni"yi tanımladı, beyin yaralanmasında lezyon nedeni ile adiüretin hormon salgılanmadığında idrarın arttığını gözlemleyerek diabetes insipidus'un fizyopatolojisini açıklığa kavuşturmuş oldu.

1922 yılında Best ve Banting'in pankreastan insülini izole ederek diyabet tedavisinde çığır açışları ardından Frank, hipoglisemik etkili "synthalin"i oral antidiyabetik olarak kullanmayı denedi. İlacın hepatotoksik etkisi kullanımını engellese de, diyabet ile ilgili araştırmaları uluslararası ölçekte dikkat çektiği için 1927 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne davet edilerek bir dizi konferans verdi. 1928-1933 yılları arasında 350 yataklı Breslau Wenzel-Hancke Şehir Hastanesi'nin başhekimliğini yürütürken, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gözlemlerine dayanarak Almanya'da bir model alınacak modern anlayışta bir diyet mutfağı kurarak diyet hemşiresi eğitimi başlattı. Hitler'in iktidara gelişi ardından musevi asıllı olması nedeni ile baskılarla karşılaşan Frank, Türk Hükümeti'nin davetini kabul ederek 1934 Eylülü'nde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi II. Dahiliye Kürsüsü Direktörlüğü'nü üstlendi.

Ülkemizde ilk kalp kateterizasyon laboratuvarı, tüberküloz ve intaniye servisi, dahiliye kliniğinde diyet koğuşu ve modern anlayışta diyet mutfağı Prof.Dr.Frank zamanında kurulmuş, dahiliye kliniğinde gerçekleştirilen tahlillerin yelpazesi derhal genişletilmişti. Frank Hoca'nın, rutin muayene ve tahlil yöntemleriyle yetinilmesini istemediği, öncelikle olgu üzerinde düşünerek tanı için yön çizmeyi, ancak bundan sonra gerekli muayene ve tanılama yöntemlerine başvurulmasını telkin ettiği, böylelikle hastaların

Ord.Por.Dr. Frank'ın çalışma arkadaşları: (soldan sağa) Dr. Masume Çöl, Prof.Dr. Ferhan Berker, Prof.Dr. Orhan Ulutin

Ek 1: Ord. Prof. Dr. Erich Frank (1884-1957).

gereksiz tanılama yöntemlerinden korunmuş olmasını sağlamaya çalıştığı anlatılır.

İstanbul'da monografi olarak, 1941 yılında Türkçe "Dahili Böbrek Hastalıkları", 1949'da Türkçe ve Almanca olarak "Karbonhidrat Metabolizması'nın Kliniği" adlı eserlerini yayınlamıştır. Her ikisi de orijinal eserlerdir. Frank ayrıca, 1934'de yayınlanan Bumke ve Förster'in çıkardığı "Handbuch der Neurologie" (Nöroloji El Kitabı)'nın "Vejetatif Sistemin Patolojisi" bölümünü yazmıştır. Türkiye'de verdiği klinik dersler steno ile not edilip Türkçeye çevirildikten sonra ilk iki cildi 1951'de, 3. cildi ise 1956'da yayınlanmıştır. Frank, 1951 yılından itibaren "Istanbul Beiträge zur klinischen Wissenschaft/Istanbul Contribution of Clinical Science" adlı, dünyada da ilgi ile izlenen bilimsel dergiyi 1957 yılına dek düzenli olarak yayınlamıştır.

Bir bilimadamı olarak geniş bilgisi, araştırmacı ve didaktik yetenekleri, ders verme kudreti yanında, kliniğini de mükemmel şekilde idare eden Frank, ülkemiz tıbbına çeyrek asır hizmet etmiş, binlerce öğrenci, yüzlerce uzman ve Prof. Dr. Orhan Ulutin, Prof. Dr. Ferhan Berker, Prof. Dr. Remzi Özcan, rahmetli Prof. Dr. Suat Efe gibi hocalar yetiştirmiştir. Prof. Dr. Nebil Bilhan'a göre Prof. Frank, gençlerin deneyimsizliklerine verilebilecek küçük hatalara hiçbir zaman kızmazdı. Asla affetmediği şeyler, vazifeyi

ihmal, hastalara karşı umursamazlık ve duygusuzluktu. Hastalara, özellikle fakir olanlara ve çocuklara karşı şefkati büyük olduğu, yüzlerce fakir Anadolu köylüsünün hayır dualarını aldığı anlatılmaktadır.

Prof. Frank, Atatürk'ün hastalığının ilerlediği devrede onu muayene etmeye davet edilmişti. Ülkemizde kaldığı süre içerisinde Amerikan üniversitelerinden parlak teklifler aldı, savaş sonrasında Almanya'ya dönüşü için de çağrıda bulunuldu. O, bu teklifleri reddederken, nedenini şöyle açıklamıştı: "Yurdundan atılmış olmanın acı şaşkınlığına uğradığım günlerde bana yalnız ve yalnız Türkiye kollarını açarak bağrına bastı. Burası benim vatanımdır, ayrılıp nimetlerine küfranda bulunamam!" Nazi iktidarının çöküşü ardından vatani Almanya'da Tıp Akademisi üyeleri arasına seçilen, altın liyakat madalyası ile onurlandırılan Frank Hoca, İstanbul Rumelihisarı'nda gömülüdür. Mezar taşında "Nur içinde yat - Türk tıbbının minnet ve şükranlarıyla..." sözleri yer almaktadır.

Orhan Nuri Ulutin 30 Aralık 1924'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1947 Haziran döneminde mezun oldu. Mezuniyetini takiben Ord. Prof. Erich Frank'ın İkinci İç Hastalıkları Kliniği'nde asistan olarak göreve başladı, 1952 yılında İç Hastalıkları Uzmanı ünvanı aldı. Askerliğini 1953-1954 yıllarında Erzurum, Dumlu 9. Kolordu Hastanesi'nde yaptı. Askerlik görevinden sonra İkinci İç Hastalıkları Kliniği'ndeki görevine uzman asistan olarak geri döndü. 1959 yılında bir yıl süreyle Amerika'da Henry Ford Hastanesi'nde araştırmacı olarak çalıştı. 1961'de yurda dönen Dr. Orhan N. Ulutin, aynı yıl içinde doçentlik sınavını verdi ve 1963'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Birinci İç Hastalığı Kliniği'ne (Cerrahpaşa) geçti. Aynı yıl hematoloji yüksek ihtisasını veren Dr. Ulutin, 1963'de Hematoloji bölümünü kurdu ve 1983 yılına kadar yönetti. 1968 yılında TÜBİTAK desteğiyle Fakülte'de Hemostaz ve Tromboz Araştırma Merkezi'ni kurdu. 1967'de Türk Hematoloji Derneği, 1969'da Akdeniz Ülkeleri Tromboemboli Derneği'nin kuruluşlarında kurucu üye olarak görev aldı. 1970 - 1991 yılları arasında Türk Hematoloji Derneği'nin başkanlığı yürüttü. Ayrıca 1974-1976 ve 1976-1978'de olmak üzere iki dönem Uluslararası Hematoloji Derneği'nin başkanlığını yaptı. Alanında birçok bilimsel derginin editörlüğünü yapan veya yazı kurulunda görev alan Prof. Dr. Orhan Nuri Ulutin, 1963'den beri, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Japonya, İtalya, Almanya, Polonya, Mısır, Kuveyt, Tayland, Filipinler, Hong Kong başta olmak üzere davetli olduğu 48 üniversite ve araştırma merkezinde 60 konferans vermiştir.

Prof. Ulutin, Ord. Prof. Dr. Erich Frank'ın yayınlamaya başladığı "New Istanbul Contribution to Clinical Sciences" adlı dergiyi, editörlüğünü üstlenerek 1962-1982 yılları arasında yaşattı. Yazdığı ve editörlüğünü yaptığı 13 İngilizce ve 8 Türkçe olmak üzere 21 kitabı, kitapta davetli

bölüm, dergi yayını, abstrakt olmak üzere İngilizce 498, Türkçe 381 yayını bulunmaktadır. Prof. Dr. Orhan Nuri Ulutin, normalde ve patolojide hemostatik sistem, bu alanda faktör tanımı, purifikasyonu, etki mekanizması, hayvan denemelerinde aktivasyon ve inhibisyonu, doğal inhibitörler, protrombin ve deriveleri, ilaçların bu sisteme etkileri, endotel hücresi, arterioscleroz ve patogenezi, DM 'da hemostatik sistem değişimleri, tromboz ve fibrinolitik sistem, her yönüyle trombositler, hücre membranları konularında sadece ülkemizin değil dünyanın da önde gelen bilim adamları arasında yer almaktadır.

Kamu görevinden 1991 yılında emekli olduktan sonra da bilimsel araştırmalarını ve Türk Hematoloji Derneği içindeki çalışmalarını sürdüren Dr. Orhan Ulutin, 1995 yılında TÜBA Şeref Üyeliği ile onurlandırılmıştır.

Ödülleri

Eczacıbaşı Bilim Ödülü (1964)

TÜBİTAK Bilim Ödülü (1970)

Wintrobe'un "Hematology, The Blossoming of a Science: A Story of Inspiration and effort" Bilim Tarihi kitabında yer alması (1985)

İstanbul Tabip Odası Bilim Ödülü" (1991)

Danubien League against Thrombosis and haemorrhagic Disorder'in "First Honorary Membership" ödülü (1992)

Charles Owen'in "A history of Blood Coagulation "kitabında chapter 15, bir resmiyle birlikte Ulutin'e tahsis edilmiştir (2001)

İstanbul Üniversitesi Şeref Madalyası (2001)

International Union of Angiology, Life Time Achivement Award (2002)

ISH Honorary Founding Membership (2004) ISH counsellor (2005)

KAYNAKLAR

1. Kandan S. Prof.Dr.Erich Frank'ın Türk ve dünya tıbbına katkısı. In: Terzioğlu A, Outschar U, eds. Atatürk'ün 1933 Üniversite Reformu ve Türk-Avrupa Tıbbi İlişkileri Simpozyumu Bildirileri. İstanbul, 17 Kasım 2000 (= Acta Turcica Historiae Medicinae). İstanbul: 2001. s.97-100.
2. Reimann F. Nachruf für Prof. Dr. Erich Frank. Münchner Medizinische Wochenschrift 1957;24:893.
3. Neumark F. Zuflucht am Bosphorus. Deutsche Gelehrte, Politiker und Künstler in der Emigration 1933-1953. Frankfurt/M. 1890. p.104.
4. Widmann H. Atatürk ve Üniversite Reformu. Çev.: Aykut K, Serpil B. İstanbul: 1999. p.134-6.
5. Nissen R. Helle Blätter-dunkle Blätter. Erinnerungen eines Chirurgen. Stuttgart: 1969. p.214.
6. Ord.Prof.Dr.Erich Frank'ın asistanlarından Prof.Dr.Suat Efe'nin, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda 20 Nisan 2001'de verdiği konferans.
7. Ulutin O. Bibliyografya. İstanbul 1991.